

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА

ЛЕОНТ'ЄВА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 332.12:338.48

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківській національній академії міського господарства Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Ачкасов Анатолій Єгорович,
Харківська національна академія міського господарства,
завідувач кафедри економіки підприємств міського господарства.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Черчик Лариса Миколаївна,
Луцький національний технічний університет,
завідувач кафедри прикладної статистики та економіки праці;

кандидат економічних наук
Кулик Марія Володимирівна,
Київський національний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри економіки, менеджменту та маркетингу.

Захист відбудеться «20» травня 2010 р. о «10» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61 002, м. Харків, вул. Революції, 12, в залі засідань Вченої ради (конференц-зал № 1).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61 002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий «20» квітня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
д.е.н., професор

Т.В.Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Початок нового тисячоліття ознаменувався підйомом світового туристичного руху. Під впливом бурхливого розвитку інфокомунікаційних технологій і міжнародних економічних зв'язків туризм перетворився на одну із найбільш представницьких галузей світової економіки. Про це свідчать дані Всесвітньої туристичної організації (*UNWTO*): у 2009 р. у світі подорожувало майже 880 млн. осіб. За прогнозами, у 2010 р. кількість туристів порівняно з 2009 р. збільшиться на 4 % (131 млн.ос.), а у 2020 р. перевищить 1,6 млрд. осіб.

Вагома складова регіонального розвитку – туристична галузь, здобуває все більше значення й стрімко інтегрується у світову індустрію. Її розвиток впливає на сектори економіки регіонів: транспорт, торгівлю, зв'язок, будівництво, він є одним з найбільш перспективних напрямків розбудови економіки. Вивченню туризму присвячені роботи вітчизняних авторів В.К. Бабарицької, О.О. Бейдика, І.В. Бережної, О.О. Любіцевої, О.Ю. Малиновської, В.І. Мацоли, В.П. Руденка, Т.І. Ткаченко, Н.В. Чорненької, і закордонних авторів: І.М. Балабанова, Ю.О. Веденіна, І.В. Зоріна, В.О. Квартальнова, В.С. Преображенського, Ф. Котлера, К. Купера, Д. Флетчера, Д. Гільберта, С. Ванхілла, Н. Лейпера та інших.

Питання розвитку туризму в регіонах розглядалися в роботах: Ю.О. Веденіна, М.С. Мироненка, О.О. Мінца, Д.В. Ніколаєнка, І.І. Пиріжник, В.С. Преображенського, І.Д. Родичкіна, І.Т. Твердохлебова, П.Г. Цафіса й ін. Серед вітчизняних учених значний внесок зробили Л.О. Багрова, О.О. Бейдик, А.П. Голіков, М.В. Глядіна, М.І. Долішній, В.К. Євдокименко, В.Ф. Кифяк, О.О. Любіцева, В.І. Мацола, Т.Ф. Панченко, І.М. Писаревський, В.І. Стафійчук, Л.М. Черчик, І.М. Школа та інші, регіональний розвиток досліджений у роботах І.В. Бережної, П.Т. Бубенка, З.С. Варналія, В.Л. Галушак, З.В. Герасимчук, Б.М. Данілішина, М.І. Долішнього, Г.В. Ковалевського, В.А. Поповкіна, Л.М. Шутенка й ін.

Вперше про необхідність і важливість розвитку туризму було заявлено в Гаазькій декларації з туризму, на якій туризм виділений пріоритетним сектором економіки. Застосування системного підходу до вивчення туризму призвело до формування поняття «дестинація». Стало очевидним, що стратегічне управління є обов'язковим забезпеченням розвитку туризму, а підходи до стратегічного управління туристичною галуззю, визначення її ролі й місця в розвитку регіону повинні розглядатися в межах розвитку туристичних дестинацій.

У вітчизняній науці про туризм поняття «дестинація» перебуває в стадії розробки, а його трактування вітчизняними й закордонними вченими зустрічається в дисертаційних роботах і монографіях таких авторів:

В. Альтхоф, Є.Г. Аленова, В.С. Боголюбов, Н.П. Костяєв, Н. Лейпер, Н.М. Лисенко, М.А. Морозов, С.С. Ніколаєв, П. Пірс, Г.Ю. Рябуха, Т.О. Себекина, Т.І. Ткаченко, які зробили значний вклад у вивчення цього поняття та впровадження його у наукову практику.

Проте, низка теоретико-методичних та прикладних сторін проблематики стратегічного управління розвитком туризму в регіоні з позиції системного підходу, зокрема, формування і реалізація стратегії розвитку туристичної дестинації в регіональному масштабі, залишилися поза увагою дослідників. Саме тому сьогодні особливо актуальним є розробка теоретичних та методичних основ формування стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації, її аналізу, оцінки ресурсного забезпечення, а також механізму реалізації стратегії розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дисертаційного дослідження відповідає вимогам Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування», Закону України «Про туризм», Концепції сталого розвитку України, Стратегії економічного й соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004-2015 р., «Концепції державної регіональної політики», «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.», «Стратегії туризму і курортів», «Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 рр.» та «Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області до 2015 р.».

Наукова робота виконана відповідно до планів наукових досліджень Харківської національної академії міського господарства, тематична спрямованість яких пов'язана з вирішенням проблем регіональної економіки, зокрема, до науково-дослідної програми: «Дослідження ринку туристичних послуг та прогнозування тенденцій розвитку» (державний реєстраційний номер 2156/07), де автором обґрунтовано основні концептуальні підходи до формування прогнозів розвитку туристичної галузі.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка підходів до формування та реалізації щодо стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації.

Для досягнення мети поставлені і вирішені такі завдання:

- визначено сутність та особливості формування регіональної туристичної дестинації;
- узагальнено підходи до формування та особливості розробки стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації;
- розроблено підхід до оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів регіональних туристичних дестинацій;

- виявлено передумови формування і реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій шляхом аналізу та оцінки її ресурсного забезпечення;
- обґрунтовано критерії вибору стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій;
- визначено основні положення організаційно-економічного забезпечення стратегії розвитку регіональних дестинацій України;
- сформовано наукові принципи побудови комплексної цільової програми щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації.

Об’єктом дослідження є процес формування та реалізації стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні положення щодо формування та реалізації стратегії розвитку туристичної дестинації на регіональному рівні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених у дисертаційній роботі завдань використані наступні методи: *системного аналізу, порівняння та групування даних* – при уточненні понятійного апарату, дослідженні підходів до формування та особливостей стратегії розвитку, при розробці підходу до оцінки рівня розвитку основних категорій регіональних туристичних дестинацій; *методи ретроспективного, логічного, математично-статистичного і економічного аналізу* – при визначенні оцінки основних категорій ресурсів регіональних туристичних дестинацій України, аналізі тенденцій та передумов розвитку туризму в Харківській області, оцінки основних категорій ресурсів Харківської регіональної дестинації, зокрема кореляційний, регресійний аналіз, метод максимальної правдоподібності; *порівняльного, статистичного, стратегічного, просторового та картографічного аналізу* – при обґрунтуванні вибору стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій, визначенні організаційно-економічного забезпечення стратегії розвитку туризму регіональних дестинацій України, *програмно-цільовий підхід* – при визначенні цільових завдань комплексної програми щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, та інші нормативні акти, рекомендації Всесвітньої туристичної організації, статистичні дані Державного комітету статистики України й Харківського обласного управління статистики, офіційні матеріали обласних державних адміністрацій. Основна частина аналізу статистичної інформації та розрахунків виконана з використанням програмного забезпечення *Microsoft Excel* і *Minitab*.

Наукова новизна отриманих результатів полягає: в розробці теоретико-методичних положень щодо формування та реалізації стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації. Основні наукові результати полягають у наступному

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат туризму, зокрема запропоновано визначення: «регіональна туристична дестинація» – територія регіону, що має адміністративні кордони, приваблива для тимчасового перебування туристів, включає ресурси категорій «атракція», «доступність», «комфорт», «посередники», є метою подорожі й доступна з погляду транспортних комунікацій, де на відміну від існуючих визначень поняття «туристична дестинація» врахований регіональний аспект;

- поняття «стратегія розвитку регіональної туристичної дестинації», сутність якого полягає у визначенні напрямку її розвитку в рамках встановленої місії, що дозволяє визначити логічну послідовність дій для формування і реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій;

дістали подальшого розвитку:

- підхід до оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів («атракція», «доступність», «комфорт», «посередники») регіональних туристичних дестинацій, що являє собою багатофакторну задачу, яка зводиться до виявлення числових показників і їх інтегрування, що на відміну від існуючих дозволяє оцінити рівень розвитку ресурсів з позицій системного підходу;

- основні положення організаційно-економічного забезпечення реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій України, які передбачають ефективне цілепокладання, й розробку логічної послідовності дій щодо формування і реалізації стратегії розвитку;

- наукові принципи побудови комплексної цільової програми, а саме: елементаризму, загального зв'язку, розвитку, цілісності, системності, оптимальності, ієрархії, формалізації, нормативності й цілепокладання, які конкретизують цільові завдання щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації, систематизуючи їх за основними категоріями ресурсів і дозволяють консолідувати зусилля у виробничій, науково-технічній, фінансовій, адміністративно-управлінській сферах.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертаційного дослідження використані у роботі Постійної комісії з питань соціально-економічного розвитку регіону, інвестиційної діяльності та середнього і малого бізнесу Житомирської обласної ради (лист №5/1752 від 24 грудня 2009 р.); діяльності Заозерненської селищної Ради Республіки Крим (акт впровадження № 53 від 12 лютого 2010 р.), Куп'янській районній державній адміністрації (довідка № 771 від 15 грудня 2009 р.), окремі

положення дисертації використовуються у навчальному процесі Харківської національної академії міського господарства при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економіка», «Регіональна економіка», а також в курсовому і дипломному проектуванні (довідка № 2548 від 31 грудня 2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові положення, розробки, висновки та результати, які викладені в дисертації і виносяться на захист, виконані та отримані автором особисто. З наукової праці, опублікованої у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті ідеї й положення, які є результатом досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, висновки і пропозиції доповідались і були схвалені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Інформаційні технології: наука, техніка, технологій, освіта, здоров'я» (Харків, 2009 р.); «Сучасні технології управління підприємством і можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (Одеса, 2009 р.); «Стратегічні питання світової науки» (Польща, 2010 р.); «Перспективні наукові дослідження – 2010» (Болгарія, 2010 р.); «Современные направления теоретических и прикладных исследований '2010» (Одеса, 2010 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,62 др. арк., у тому числі 8 статей у фахових виданнях, з них 7 одноосібних.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 195 сторінок комп'ютерного тексту, який включає 45 таблиць, 27 рисунків, із яких 16 займають усю площу сторінки, список використаної літератури із 270 джерел на 23 сторінках, 3 додатки на 119 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, відображено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні та методичні основи формування стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації» – автором досліджено сутність, особливості формування регіональної туристичної дестинації, підходи до формування і реалізації стратегії її розвитку, запропонований підхід до оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів.

З'ясовано, що застосування системного підходу до вивчення туризму призвело до формування поняття «дестинація». Тому в основу дисертаційного дослідження покладено концепцію Н. Лейпера, який розглядає систему туризму як набір взаємодіючих елементів: географічний компонент; туристи;

туристична індустрія. При цьому географічний компонент містить у собі три основні складові: регіон, що породжує туристів, транзитний регіон, регіон туристичної дестинації.

В дослідженні обґрунтовано, що туризм це просторове явище, яке зумовлює розподіл території на просторові одиниці. Тому в роботі проаналізовано поняття «регіон» і обґрунтовано власне визначення: регіон – це відкрита соціально-економічна система, що характеризується комплексністю, цілісністю, спеціалізацією й обмежується територією існуючих адміністративно-територіальних одиниць (областей) України. Таке визначення обумовлено фактом, що на теперішній час область виступає основним об'єктом територіального управління, поєднує галузеві й територіальні елементи виробництва.

В роботі доведено, що для подальшої інтеграції України у світову туристичну індустрію й зміцнення її іміджу на світовій арені треба враховувати міжнародний підхід до «територіальних зон туризму», тому термінологію в сфері туризму варто скорегувати відповідно до документів *UNWTO*, а також прийнятими на їх основі рекомендації Ради Європи з питань сталого розвитку туризму.

Вивчаючи систему «туристична дестинація» (структурна модель наведена на рис. 1) у рамках регіональної економіки, введено поняття «регіональна туристична дестинація», під якою розуміється територія регіону, що має адміністративні кордони, приваблива для тимчасового перебування туристів, включає ресурси категорій «атракція», «доступність», «комфорт», «посередники», є метою подорожі й доступна з погляду транспортних комунікацій.

Реалізація системного підходу до розвитку туризму включає стратегічне управління розвитком регіональних туристичних дестинацій, яке спрямоване на виконання цілей та завдань розвитку суспільства і повинне здійснюватися на підставі законодавчих актів України.

Автором визначено, що формування стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій можливе за допомогою методів школи конфігурації, а сутність поняття «стратегія розвитку регіональної туристичної дестинації» являє собою напрямок розвитку в рамках установленної місії, який включає дії щодо її забезпечення й механізми реалізації. Механізмами стратегії розвитку стануть процеси, які властиві всім сферам і напрямкам її діяльності.

Формування стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій доцільно розпочати з визначення місії, що надає визначення її майбутнього стану, визначає дії, які можна сформулювати в такий спосіб: оцінка рівня розвитку на теперішній час; формування комплексу цілей розвитку, аналіз

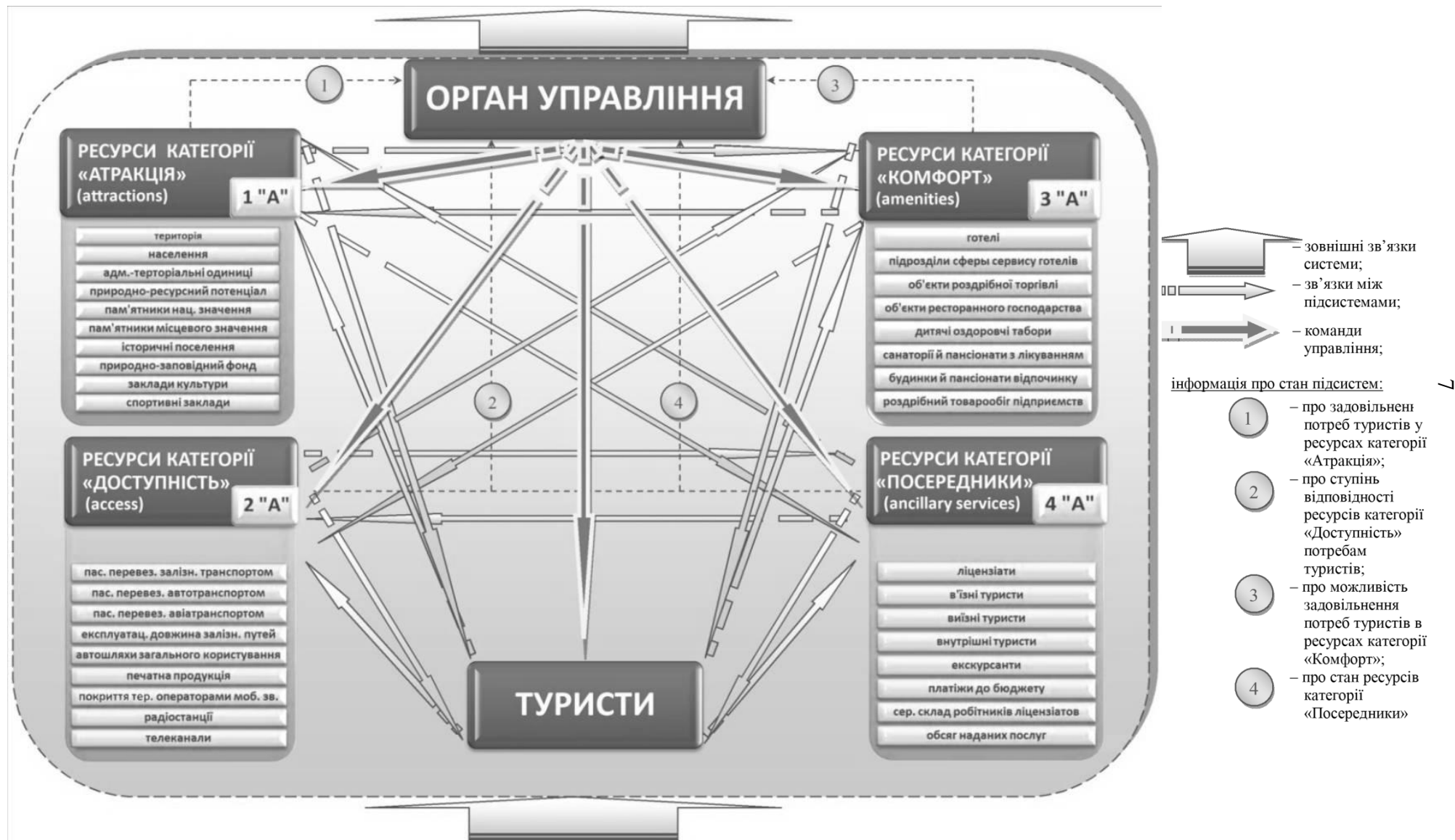

Рис. 1. Структурна модель туристичної дестинації

стратегічних альтернатив, визначення стратегії розвитку; реалізація стратегії розвитку для досягнення основних цілей і завдань.

Доведено, що підосною розробки стратегій розвитку регіональних туристичних дестинацій є оцінка рівня розвитку за розробленим підходом, який складається з послідовних операцій:

- обґрунтування системи показників, збирання інформації й обчислення їх значень;
- розрахунку матриці стандартизованих (нормованих) показників;
- розрахунку інтегральної оцінки за обраним методом згортки критеріїв;
- ранжування регіональних туристичних дестинацій відповідно до значень локального інтегрального показника;
- розрахунку значень зведеного інтегрального показника, аналіз «вузьких місць» і виявлення резервів підвищення рівня розвитку на підставі значень якого визначатиметься стратегію розвитку.

Виходячи із класифікації категорій ресурсів дестинацій, визначених в роботах вчених О. Йоргенсена, К. Купера, Д. Флетчера, охарактеризованих як «чотири А»:, «атракції» (*attractions*); «доступність» (*access*), «комфорт» (*amenities*), «посередники» (*ancillary services*), запропоновано показники в межах кожної з категорій групувати в такий спосіб: натуральні, якісні (коефіцієнти); концентрації ресурсів; вартісні показники, після розрахунку показників, їх стандартизують в такий спосіб:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min(x)}{\max(x) - \min(x)} \quad (1)$$

де x_{ij} – значення ознаки j для одиниці i , $j = \overline{1, m}$;

$(\max(x) - \min(x))$ – різниця між максимальним і мінімальним значенням ознаки j ;

z_{ij} – стандартизоване значення ознаки j для об'єкта i .

Доведено, що локальний інтегральний показник оцінки одної з основних категорій ресурсів являє собою згортку оцінок і призначений для проведення порівняльного аналізу цієї категорії, а також для виявлення «вузьких місць» у розвитку дестинації. Узагальнення показників оцінки за основними категоріями ресурсів автор рекомендує зробити на основі середнього значення.

Узагальнення локальних інтегральних показників з врахуванням їх мультиплікативного характеру рекомендовано виконати на основі середньої геометричної за формулою:

$$I_n = \sqrt[n]{I_1 \times I_2 \times \dots \times I_n} = \left(\prod_{i=1}^n I_i \right)^{1/n} \quad (2)$$

де I_n – зведений інтегральний показник оцінки рівня розвитку регіональної туристичної дестинації, який враховує інтегральні показники рівня

розвитку ресурсів категорій «атракція», «доступність», «комфорт», «посередники»;

n – кількість показників, $n = \overline{1, 4}$.

Для ранжування відповідно до значень зведеного інтегрального показника, аналізу і виявлення резервів підвищення рівня розвитку, подальшого обрання стратегії розвитку, автором виділено три групи регіональних туристичних дестинацій з низьким, високим і середнім рівнем розвитку, використовуючи формулу:

$$r = \frac{I_{\max} - I_{\min}}{n_d}, \quad (3)$$

де, r – розмах інтервалу;

I_{\max} – максимальне значення зведеного інтегрального показника;

I_{\min} – мінімальне значення зведеного інтегрального показника;

n_d – кількість груп регіональних туристичних дестинацій.

Індикатор, що визначає граничне значення інтегрального показника для регіональних туристичних дестинацій з високим рівнем розвитку обчислено за формулою:

$$I_{m1} = I_{\max} - r. \quad (4)$$

Граничне значення індикатора дестинацій групи з низьким рівнем розвитку розраховано за формулою:

$$I_{m2} = I_{\min} + r \quad (5)$$

Якщо $I_n > I_{m1}$, то регіональну туристичну дестинацію варто віднести до групи з високим рівнем розвитку; відповідно, якщо $I_n < I_{m2}$ – до групи з низьким рівнем розвитку і якщо $I_{m1} > I_n > I_{m2}$ – до групи із середнім рівнем розвитку.

У другому розділі «Аналіз та оцінка ресурсного забезпечення стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій» – було здійснено оцінку основних категорій ресурсів регіональних туристичних дестинацій України, аналіз передумов та тенденцій розвитку туризму в Харківській області, оцінку основних категорій ресурсів районів Харківської регіональної туристичної дестинації.

Для оцінки сформована база даних з 72 показників. Кількість досліджуваних показників обумовлена обмеженою кількістю статистичних даних. У зв'язку з тим, що міста Київ і Севастополь виступають як самостійні адміністративні одиниці – міста-регіони, вони не підпадають під визначення «регіональна туристична дестинація», тому у рейтингу за групами ресурсів і підсумковому рейтингу вони не будуть враховані.

За підходом, розробленим у першому розділі, були згруповані, розраховані й стандартизовані значення показників – натуральних, якісних, концентрації ресурсів, вартісних, обчислені значення локальних інтегральних

показників за кожною з категорією ресурсів і значення зведеного інтегрального показника.

Результати оцінки розвитку регіональних туристичних дестинацій України свідчать про значні диспропорції у рівні їх розвитку. Слід зазначити, що за розрахованими значеннями зведеного інтегрального показника більшість із них (16 з 25) перебувають на низькому рівні розвитку (Чернівецька, Хмельницька, Полтавська, Луганська, Закарпатська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Вінницька, Сумська, Миколаївська, Рівненська, Волинська, Житомирська, Чернігівська, Кіровоградська).

Високий рівень розвитку всіх категорій ресурсів і перші міста в рейтингу належать АРК, Донецькій, Львівській, Дніпропетровській регіональним туристичним дестинаціям (рис. 2).

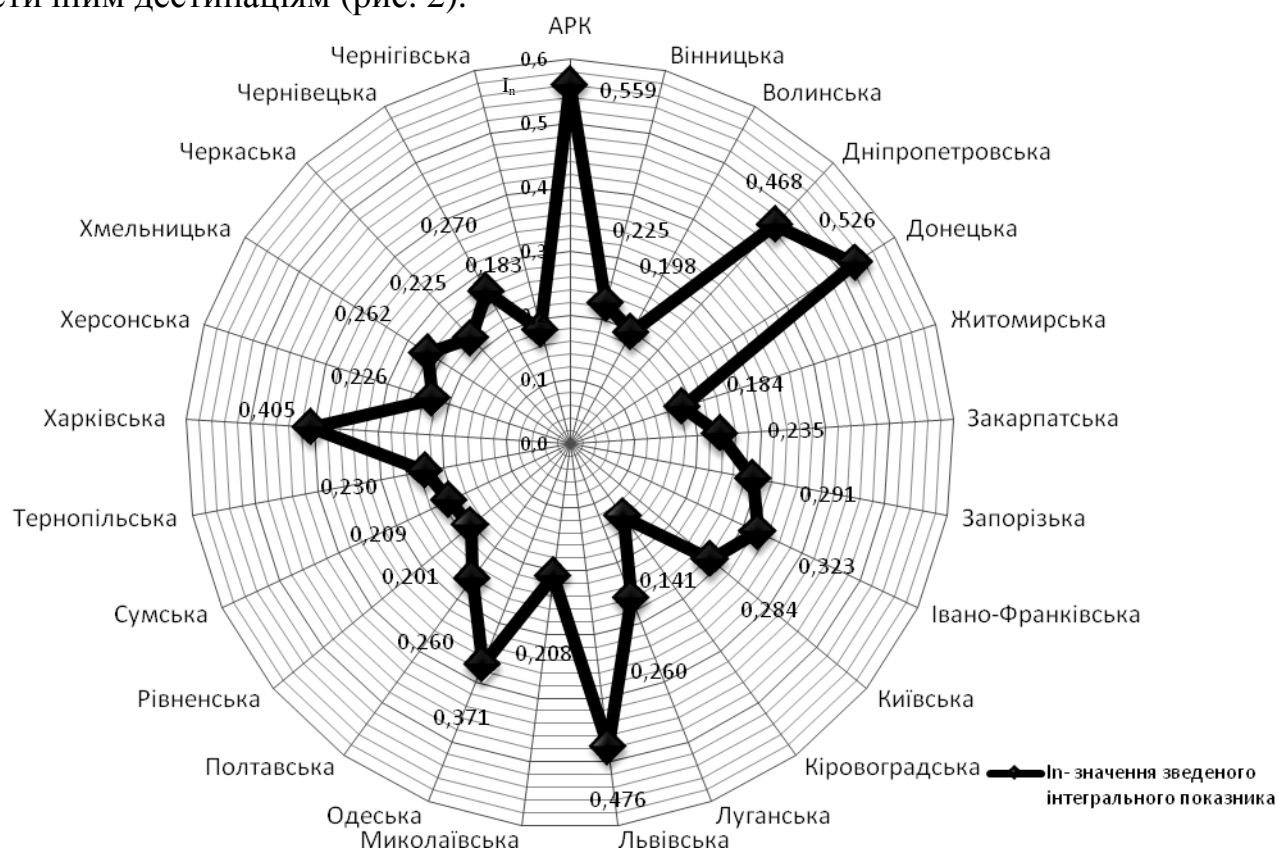

Рис. 2. Підсумковий рейтинг рівня розвитку регіональних туристичних дестинацій

Харківська область у підсумковому рейтингу перебуває серед регіональних туристичних дестинацій України, які мають середній рівень розвитку; займає п'яте місце після лідерів, за рівнем розвитку ресурсів категорії «атракція» – п'яте місце, ресурсів категорії «доступність» – третє, ресурсів категорії «комфорт» – шосте, ресурсів категорії «посередники» – сьоме. Дані факти свідчать про наявність невирішених питань, які потребують заходів для підвищення рівня розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації шляхом розробки стратегії.

Аналіз передумов та тенденцій розвитку туризму Харківської області дозволяє стверджувати, що вона має значні можливості, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному відношенні регіонів Європи: вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору і фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у т.ч. природно-оздоровчі ресурси. Розвиток туризму в Харківській області характеризують тенденції, властиві його розвитку в загальнодержавному масштабі.

Для уточнення рівня розвитку основних категорій ресурсів була проведена оцінка районів Харківської регіональної туристичної дестинації за допомогою розробленого підходу (рис. 3).

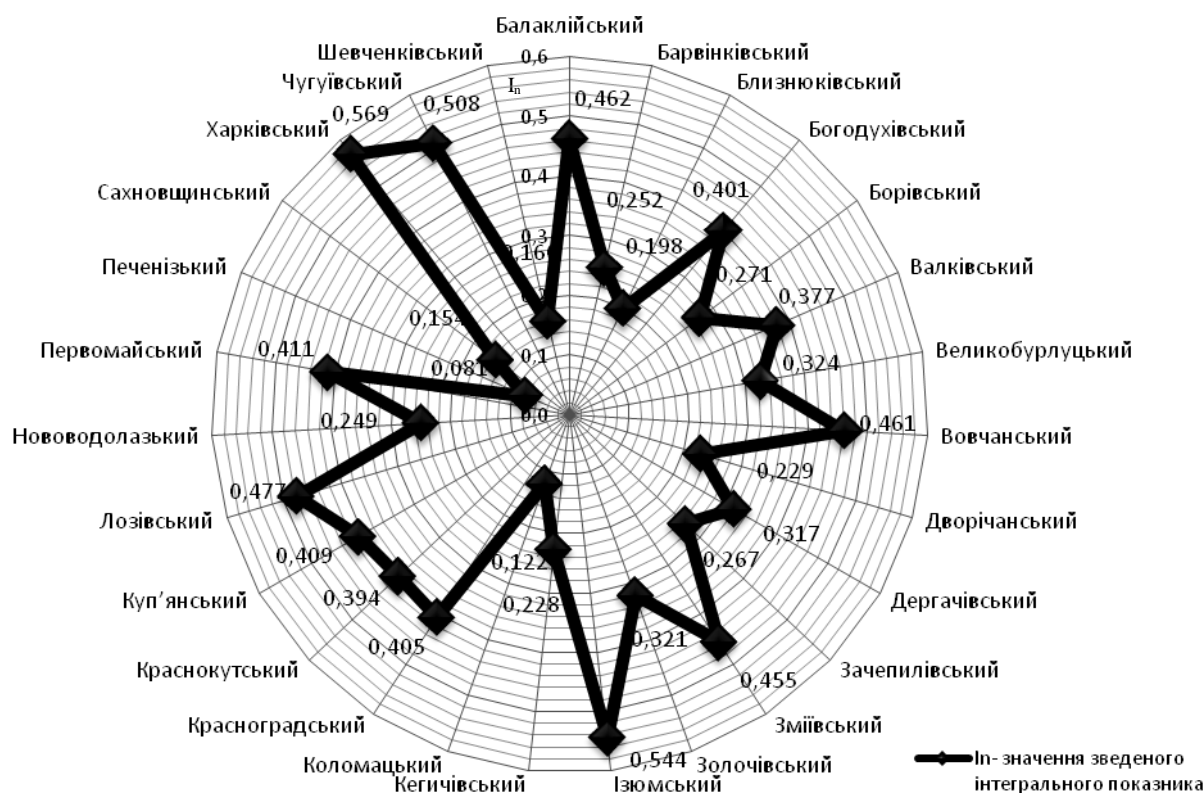

Рис. 3. Підсумковий рейтинг рівня розвитку районів Харківської регіональної туристичної дестинації

Для оцінки сформована база даних з 27 показників. Кількість досліджуваних показників також обумовлена обмеженою кількістю статистичних даних. У рейтингу за групами ресурсів і підсумковому рейтингу м. Харків не враховувалось тому що його неможливо порівняти з районами області за певними критеріями. Міста Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Первомайський, Чугуїв – враховані в складі районів області, де вони розташовані територіально.

Оцінка рівня розвитку основних категорій ресурсів районів, які входять до складу Харківської регіональної туристичної дестинації, відображає сформоване, з перспективою на подальший розвиток, ресурсне забезпечення стратегії розвитку та свідчить про існуючі диспропорції, а також середній та низький рівень розвитку більшості з них (7 районів з 27 мають низький рівень розвитку, 11 – середній), що зумовлює п'яте місце дестинації в загальноукраїнському рейтингу.

У третьому розділі «Механізм реалізації стратегій розвитку регіональних туристичних дестинацій» – обґрунтовано вибір стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій, уточнено організаційно-економічне забезпечення реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій України, запропоновано механізм реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації.

Вибір стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій автор пропонує проводити: по-перше, роблячи диференціацію в групах з високим, середнім і низьким рівнем розвитку основних категорій ресурсів за значенням локальних інтегральних показників, по-друге, використовуючи інструментарій стратегічного управління (матрицю спрямованої політики *Shell/DPM* яка передбачає використання певної стратегії у відповідності з розташуванням в матриці, табл. 1).

Таблиця 1

Види стратегій залежно від розташування регіональних туристичних дестинацій України у матриці *Shell/DPM*

Рівень розвитку	Позиція в матриці <i>Shell/DPM</i>	Регіональна туристична дестинація	Рекомендована стратегія
високий	«Лідер бізнесу»	АРК, Донецька	інвестування для захисту провідних позицій
	«Генератор готівки»	Львівська, Дніпропетрівська	незначне інвестування, витяг максимального доходу
середній	«Посилення конкурентних переваг»	Харківська, Одеська	інвестування, з метою переміщення в позицію лідера
	«Стратегія часткового згорання»	Івано-Франківська, Запорізька, Київська	освоєння перспективних напрямків розвитку туризму
низький	«Подвоїти обсяг виробництва або згорнути бізнес»	Чернівецька, Хмельницька, Полтавська, Луганська, Закарпатська, Тернопільська	інвестування (стратегія – «подвоєння»)
	«Продовжувати бізнес із обережністю»	Херсонська, Черкаська, Вінницька, Сумська, Миколаївська, Рівненська, Волинська, Житомирська	зберігати позиції, поступово нарошуючи бізнес
	«Стратегія згорання бізнесу»	Чернігівська	пошук «свіжих» ідей для відродження

За результатами диференціації регіональних туристичних destinations України можна зробити висновок, що їх переважна більшість має низький рівень розвитку, тому Харківська регіональна туристична destination має шанс стати лідером туристичної галузі за умови розробки й впровадження стратегії розвитку, у якій особлива увага буде приділятися залученню інвестицій.

Залежність рівня розвитку регіональних туристичних destinations від величини показників, які роблять вплив на кількість туристів і, відповідно, на обсяг наданих послуг ліцензіатів, вирішено в рамках регресійного аналізу шляхом побудови моделі багатомірної регресії.

Проведена диференціація районів Харківської регіональної туристичної destination доводить, що їх рівень розвитку, як і в Україні в цілому, неоднорідний (табл. 2).

Таблиця 2

Види стратегій залежно від розташування районів Харківської регіональної туристичної destination в матриці *Shell/DPM*

Рівень розвитку	Позиція в матриці <i>Shell/DPM</i>	Райони Харківської регіональної destination	Рекомендована стратегія
високий	«Лідер бізнесу»	Харківський, Ізюмський	інвестування для захисту своїх провідних позицій
	«Стратегія росту»	Чугуєвський, Лозівський	збереження позицій, що зайняті
	«Генератор готівки»	Балаклійський, Вовчанський, Зміївський, Первомайський, Куп'янський	незначне інвестування, витяг максимального доходу
середній	«Посилення конкурентних переваг»	Красноградський, Богодуховський, Краснокутський, Валківський	інвестування, з метою переміщення в позицію лідера
	«Продовжувати бізнес із обережністю»	Великобурлуцький, Золочівський, Дергачівський	інвестування з обережністю
	«Стратегія часткового згорання»	Борівський, Зачепилівський, Барвінківський, Нововодолазький	освоєння перспективних напрямків розвитку туризму
	«Стратегія часткового згорання»	Борівський, Зачепилівський, Барвінківський, Нововодолазький	освоєння перспективних напрямків розвитку туризму
низький	«Подвоїти обсяг виробництва або згорнути бізнес»	Дворічанський, Кегичівський, Близнюківський	інвестування (стратегія – «подвоєння»)
	«Продовжувати бізнес із обережністю»	Шевченківський, Сахновщинський	зберігати позиції, поступово нарощуючи бізнес
	«Стратегія згорання бізнесу»	Коломацький, Печенізький	пошук «свіжих» ідей для відродження

Для Харківської регіональної туристичної дестинації автором також досліджена залежність рівня розвитку від окремих факторів за допомогою регресійного аналізу шляхом побудови моделі багатомірної регресії.

З урахуванням результатів проведеного дослідження автором запропонована логічна послідовність формування і реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій як сукупність стратегічно значимих послідовних операцій, що розглядають задум, втілений у форму опису або завдання з певними вихідними даними й необхідними результатами, що вказують на спосіб її рішення (рис. 4). Основою запропонованої автором логічної послідовності вибрана системна модель процесу ефективного стратегічного менеджменту Ю.О. Маленкова, яка на відмінність від класичної моделі А. Томпсона і Дж. Стрікланда, має низку переваг, серед яких: усвідомлення потреби стратегічних перетворень і дій, врахування людського фактору, системний аналіз, розробку системи стратегічного моніторингу на етапі розробки механізмів стратегії, врахування циклічного характеру процесу формування і реалізації стратегії тощо. На вході алгоритму перебувають результати оцінки рівня розвитку категорій ресурсів, а на виході – результат досягнення стратегічних цілей. З метою реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій України конкретизовані і уточнені цілі через розробку цільових завдань.

Як пріоритетний інструмент залучення інвестицій у регіональні туристичні дестинації пропонується використання венчурного фінансування інвестиційних проектів, яке являючись інструментом стратегії розвитку, надасть можливість органам управління послідовно реалізувати запропоновану стратегію, що в підсумку призведе до збільшення потоку туристів.

Методологія програмно-цільового підходу використовує різні інструменти управлінського впливу, найбільш вдалою формою реалізації яких служать цільові програми. Існуючі регіональні цільові програми, що діють у Харківській області, мають істотний перекис в бік ресурсів «атракція» і «доступність». Тому Стратегію соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року запропоновано доповнити розділом, присвяченим стратегії розвитку Харківської туристичної дестинації з розробкою комплексної цільової програми для її реалізації.

Запропоновано реалізацію стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації конкретизувати через розробку цільових завдань комплексної програми, причому цільові завдання третього і четвертого стратегічного напрямку (фінансово-економічного та соціального) систематизувати за основними категоріями ресурсів.

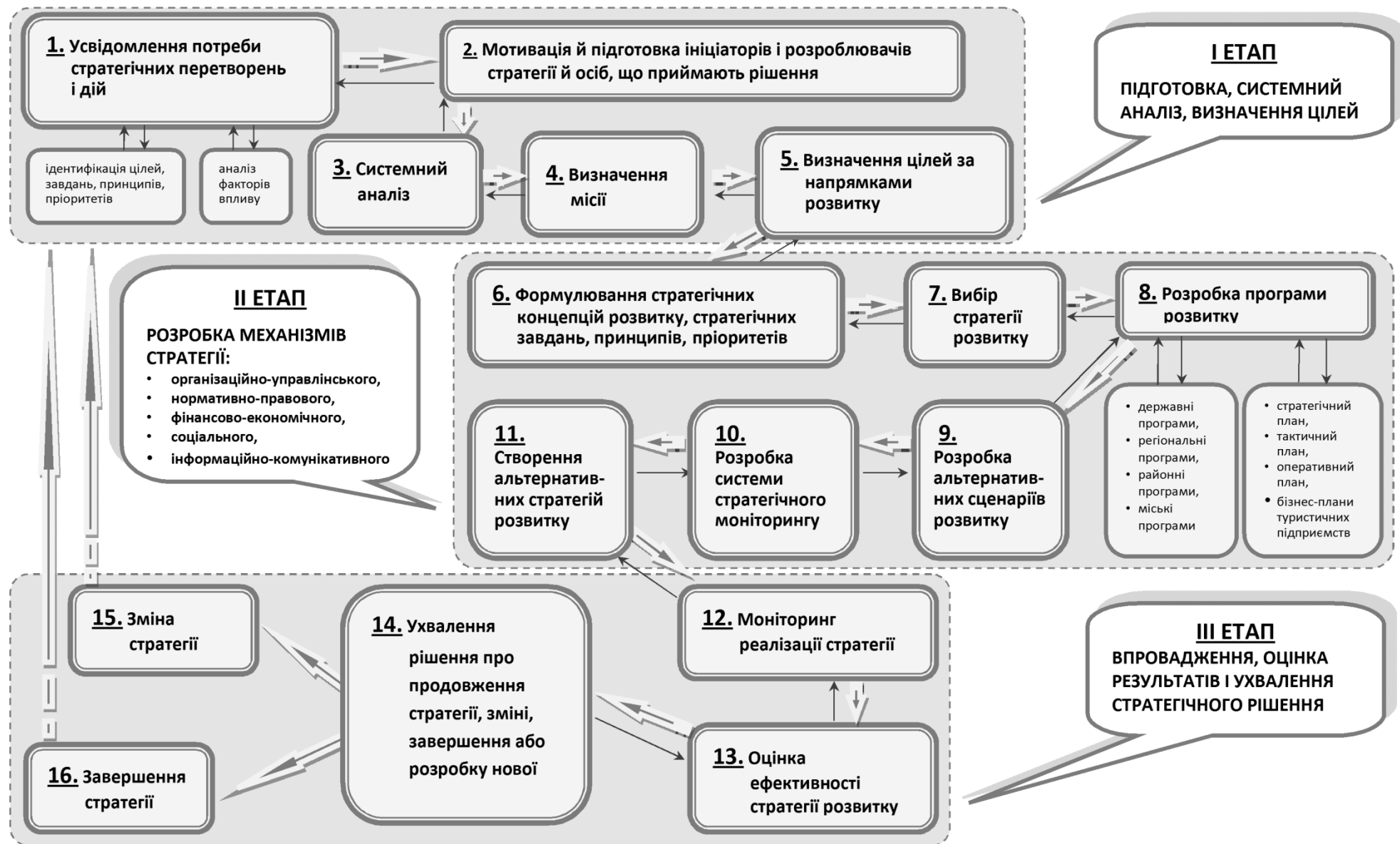

Рис. 4. Логічна послідовність формування і реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій

Річні плани розвитку регіону мають включати заходи, пов'язані з рішенням завдань стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації й заходи, необхідні для реалізації комплексної цільової програми.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання важливої економічної проблеми – формування та реалізацію стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації. Проведене дослідження дає підстави зробити ряд висновків і узагальнень, які мають практичний характер і можуть бути використані в процесі управління стратегічним розвитком регіональних туристичних дестинацій:

1. Визначено, що для інтеграції України в світову туристичну індустрію й зміцнення її іміджу на світовій арені необхідно враховувати міжнародний підхід до «територіальних зон туризму», які Всесвітня туристична організація (*UNWTO*) визначає як «дестинації». Вивчаючи сутність та особливості формування системи «туристична дестинація» у рамках регіональної економіки, введено поняття «регіональна туристична дестинація».

2. Узагальнено підходи до формування та особливості розробки стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації. Встановлено, що стратегією розвитку туристичної регіональної дестинації є напрямок розвитку в рамках встановленої місії, який включає дії щодо її забезпечення й механізми реалізації. Особливе місце при формуванні та реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій повинно займати застосування програмно-цільового підходу.

3. Встановлено, що підосновою розробки стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації є оцінка рівня розвитку основних категорій ресурсів, яка стане базою для прийняття рішень регіональними органами управління. Розроблено підхід до оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів для регіональних туристичних дестинацій шляхом розрахунку зведеного інтегрального показника.

4. Виявлено передумови формування і реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій шляхом аналізу та оцінки її ресурсного забезпечення, встановлено існування значних диспропорцій у рівні розвитку основних категорій ресурсів більшості з них. Дослідження передумов та тенденцій розвитку туризму в Харківській області доводить існування сприятливих перспектив розвитку туризму. За результатами оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів районів Харківської регіональної туристичної дестинації зроблений висновок про можливість лідерства області у туристичній галузі за умови розробки й впровадження стратегії її розвитку.

5. Обґрунтовано критерії вибору стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій за допомогою інструментарію стратегічного управління, побудови моделей множинної лінійної регресії, перетворення рівняння лінійної регресії в логістичне (логіт-перетворення). Пріоритетними завданнями реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій України має стати збільшення кількості об'єктів ресторанного господарства, кількості будинків і пансіонатів відпочинку, середньоспискового складу працівників ліцензіатів. Для Харківської регіональної туристичної дестинації пріоритетними завданнями є збереження й збільшення кількості закладів культури, магазинів роздрібної торгівлі, пам'ятників місцевого значення, готелів, об'єктів ресторанного господарства, дитячих оздоровчих таборів.

6. Визначено основні положення організаційно-економічного забезпечення реалізації стратегії розвитку через побудову логічної послідовності реалізації стратегії розвитку, яка конкретизує модель формування і реалізації регіональних туристичних дестинацій і сприяє досягненню стратегічних цілей за допомогою застосування програмно-цільового підходу з розробкою цільових завдань і використанням пріоритетного інструменту залучення інвестицій – венчурного фінансування інвестиційних проектів.

7. Сформовано наукові принципи побудови комплексної цільової програми щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації, а саме: елементаризму, загального зв'язку, розвитку, цілісності, системності, оптимальності, ієрархії, формалізації, нормативності й цілепокладання; яка конкретизує цільові завдання щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації, систематизуючи їх за основними категоріями ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Леонтьева Ю.Ю. Стратегические направления развития туризма в Украине / Ю.Ю. Леонтьева // Економіка розвитку. – №1. – 2007. – С.45-47.
2. Леонтьева Ю.Ю. Статистическая отчетность субъектов туристической деятельности в регионах / Ю.Ю. Леонтьева // Комунальное хозяйство городов: Научн.-техн. сб. Сер. Экономические науки. – К.: Техніка, 2007. Вып. 75. – С.449-453.
3. Леонтьева Ю.Ю. Стратегический маркетинг региональной дестинации. / Ю.Ю. Леонтьева // Комунальное хозяйство городов: Научн.-техн. сб. Сер. Экономические науки. – К.: Техніка, 2007. – Вып. 78. – С.123-127.

4. Леонтьева Ю.Ю. Маркетинг дестинаций как составная часть регионального маркетинга / Ю.Ю. Леонтьева // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 231: в 9 т., том VIII. – С.1569-1579.

5. Леонтьева Ю.Ю., Кожокина Е.А. Леонтьева Ю.Ю. Использование приемов бенчмаркинга для изучения зарубежного опыта управления дестинациями. / Леонтьева Ю.Ю., Кожокина Е.А. // Комунальное хозяйство городов: Научн.-техн. сб. Сер. Экономические науки. – К.: Техніка, 2008. – Вип. 83. – С.378-386. (*Особистий внесок автора – узагальнення матеріалів бенчмаркетингового дослідження*).

6. Леонт'єва Ю.Ю. Оцінка дестинацій в системі міжрегіонального ринку туризму / Ю.Ю. Леонт'єва // Зб. наук. праць Луцьк. нац. техн. ун-ту. Сер. Регіональна економіка. – 2008. – Вип. 5 (17). Ч.2. – С.237-247.

7. Леонтьева Ю.Ю. Особенности формирования региональных стратегий развития туризма / Ю.Ю. Леонтьева // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Зб. наук. пр. – №17. 2009. — С.23-26.

8. Леонт'єва Ю.Ю. Оцінка ресурсів категорії «Атракція» регіональних дестинацій України / Ю.Ю. Леонт'єва // Економіка і регіон: наук. вісн. – 2009. – № 3(22). – С.20-26.

В інших виданнях:

9. Леонтьева Ю.Ю. Обоснование выбора стратегии региональных дестинаций / Ю.Ю. Леонтьева // «Сучасні технології управління підприємством і можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи», IV міжн. наук. практ. конф., 2009 р.: тези доп. – Одеса, 2009. – С.104-106.

10. Леонтьева Ю.Ю. Оценка уровня развития туристских ресурсов Харьковского региона / Ю.Ю. Леонтьева // «Інформаційні технології: наука, техніка, технології, освіта, здоров'я», XVII міжн. наук. практ. конф., 2009 р.: тези доп. – Харків, 2009. – С.28.

11. Леонт'єва Ю.Ю. Послідовність розробки стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій / Ю.Ю. Леонт'єва // «Стратегічні питання світової науки», II міжн. наук. практ. конф., 2010 р.: тези доп. – Przemysl, 2010. – С. 33-34.

12. Леонт'єва Ю.Ю. Інвестиційний інструмент стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій / Ю.Ю. Леонт'єва // «Перспективні наукові дослідження – 2010», міжн. наук. практ. конф., 2010 р.: тези доп. – Софія, 2010. – С. 8-12.

13. Леонт'єва Ю.Ю. Визначення можливості оптимального розміщення інвестицій у ресурси Харківської регіональної туристичної дестинації /

Ю.Ю. Леонт'єва // «Сучасні напрямки теоретичних і прикладних досліджень '2010», міжн. наук. практ. конф., 2010 р.: тези доп. – Одеса, 2010. – С. 40-42.

АНОТАЦІЯ

Леонт'єва Ю.Ю. Формування та реалізація стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2010.

У дисертації розглянуті теоретичні та методичні основи формування стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій, а саме: визначені сутність та особливості формування регіональної туристичної дестинації, проаналізовані підходи до формування та особливості стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації, розроблений підхід до оцінки рівня розвитку основних категорій ресурсів регіональних туристичних дестинацій.

Здійснений аналіз та оцінка ресурсного забезпечення стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій. Проведено оцінку основних категорій ресурсів регіональних туристичних дестинацій України, проаналізовані тенденції та передумови розвитку туризму в Харківській області, проведена оцінка основних категорій ресурсів Харківської регіональної дестинації.

Був розроблений механізм реалізації стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій України завдяки обґрунтуванню вибору стратегії розвитку, визначенню її організаційно-економічного забезпечення. Запропоновані заходи щодо реалізації стратегії розвитку Харківської регіональної туристичної дестинації шляхом впровадження комплексної цільової програми.

Ключові слова: туризм, системний підхід, регіональна туристична дестинація, категорії ресурсів, стратегія розвитку, оцінка рівня розвитку, організаційно-економічне забезпечення стратегії розвитку, реалізація стратегії розвитку, комплексна цільова програма.

АННОТАЦИЯ

Леонтьева Ю.Ю. Формирование и реализация стратегии развития региональной туристской дестинации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие продуктивных сил и региональная экономика. – Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьков, 2010.

В диссертации рассмотрены теоретические и методические основы формирования стратегии развития региональных туристских дестинаций, а именно: определены сущность и особенности формирования региональной туристской дестинации, проанализированы подходы к формированию и особенности стратегии развития региональной туристской дестинации, разработан подход к оценке уровня развития основных категорий ресурсов региональных туристских дестинаций. Формирование стратегии развития региональной туристской дестинации представляет собой комплекс формализованных процедур, направленных на построение модели будущего и программы перехода к реализации этой модели. Подосновой разработки стратегии развития региональной туристской дестинации является оценка уровня развития основных категорий ресурсов.

Осуществлены анализ и оценка ресурсного обеспечения стратегии развития региональных туристических дестинаций, которые выявили значительные диспропорции их уровня развития. Проведена оценка основных категорий ресурсов региональных туристских дестинаций Украины, проанализированы тенденции и предпосылки развития туризма в Харьковской области, проведена оценка основных категорий ресурсов Харьковской региональной дестинации. Анализ тенденций и предпосылок развития туризма Харьковской области позволяет утверждать, что существуют объективные данные, обеспечивающие благоприятные перспективы для развития туризма на территории области.

Разработан механизм реализации стратегии развития региональных туристских дестинаций Украины, обоснован выбор стратегии развития с помощью инструментария стратегического управления, определено ее организационно-экономическое обеспечение путем построения логической последовательности формирования и реализации стратегии. Предложены мероприятия реализации стратегии развития Харьковской региональной туристской дестинации путем внедрения комплексной целевой программы.

Ключевые слова: туризм, системный подход, региональная туристская дестинация, категории ресурсов, стратегия развития, оценка уровня развития, организационно-экономическое обеспечение стратегии развития, реализация стратегии развития, комплексная целевая программа.

SUMMARY

Leontyeva J.J. Formation and Realization the Development Strategy of Regional Tourist Destinations. – The manuscript.

The thesis is introduced for getting the Degree of Ph.D. in Economics, 08.00.05 – Development of productive forces and regional economy. Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Kharkiv, 2010.

The thesis deals with the theoretical and methodological bases in strategy formation of the regional tourist destinations, namely: the subject-matter and distinctive features regarding the formation of regional tourist destinations are defined; approaches to the formation and the specifics of the development strategy in regional tourist destinations are analyzed; methodological approach to estimate the development level of basic resource categories in regional tourist destinations are worked out.

The analysis and estimation of resource provision of regional tourist destination strategy are achieved. The estimation of basic resource categories of regional tourist destination in Ukraine is defined, the tendencies and conditions of tourist development in Kharkov region are analyzed, the estimation of the basic resource categories in Kharkov regional destination is traced.

Mechanism for implementing the development strategy of regional tourist destination in Ukraine is worked out due to the choice of the development strategy and business provision, the measures on development strategy realization by implementing the target-oriented program in Kharkov regional tourist destination are suggested.

Key words: tourism, the system approach, regional tourist destination, resource categories, development strategy, the estimation of a level development, business provision of the development strategy, implementation of the development strategy, target-oriented program.

ЛЕОНТ'ЄВА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

**ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ**

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. В.І. Торкатюк

Підп. до друку 20.04.2010	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк на ризографі	Умовн.- друк. арк. 0,9.	
Замовл. №	Тираж 100 прим.	Безкоштовно

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №731 від 19.12.2001